

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعيات و قانون
پروگرام ماستري تفسير و حديث

دولت جمهوري اسلامي افغانستان
وزارت تحصيلات عالي
رياست پوهنتونهاي خصوصي

ابوهريره ورد- شبهات پيرامون وي

رساله ماستري

محصل: رفيع الله چهاريزب

استاد رهنما: دوكتور عبدالباري حميدي

سال: ۱۴۰۰ هـ ش - ۱۴۴۲ هـ ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعيات وقانون
پروگرام ماستري تفسير وحديث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتونهای خصوصی

ابوهریره ورد شبهات پیرامون وی

رساله ماستری

محصل: رفیع الله جهانزیب
استاد رهنما: دوکتور عبدالباری حمیدی

سال : 1400 هـ ش - 1442 هـ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

د پیاوړتیا تفسیر و حدیث

بورډ ماستری

تصدیق نامه

محترم رفیع الله جهانزیب ولد جمعه خان ID نمبر Sh-mst-97-416 (از دور چهارم تفسیر و حدیث) از پایان نامه ماستری خویش زیر عنوان: ابوهریره رضی الله عنه و رد شبهات پیرامون وی . به روز چهارشنبه تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۷ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و از نظر هیأت ژوری مستحق ۸۵ (نمره به عدد) هشتاد و پنج (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

امضاء اعضای هیأت ژوری:

نمبره	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور محمد اسماعیل لیب بلخی	عضو هیأت	
۲	دکتور نصر من الله مجاهد	عضو هیأت	
۳	دکتور عبد الباري حمیدی	رهنما و رئیس جلسه دفاعیه	

..... معاون علمی

..... آمر بورډ ماستری

خلاصه بحث

در این تحقیق نقش اصحاب رضی الله عنهم پیرامون اخذ احادیث رسول الله صلی الله علیه وسلم و رسانیدن آن باکمال امانت‌داری به دیگران بصورت واضح بیان شده است، زیرا آنان یگانه کسانی بودند که نه تنها در بخش ابلاغ حدیث بلکه در انتشار و غالب ساختن دین اسلام به هرگونه وکنار جهان سعی و تلاش همه جانبه نموده اند و تمام زنده‌گی‌شان مملو از ایثار و فداکاری بود، طوری که هر صاحب عقل سلیم با مطالعه زنده‌گی‌نامه‌شان این مطلب را درک می‌کند.

برهمه واضح است که دشمنان اسلام همیشه در شبهه افگنی، طعن زدن و اعتراضات کاذبانه شان علیه شخصیت‌های برجسته امت اسلامی ادامه می‌دهند، حتی این صحابی جلیل القدر حضرت ابوهریره رضی الله عنه نیز از زبان درازی و اتهامات آنان در امن نمانده است، گرچه آنان در این طعن زدن ها ظاهراً شخصیت‌های اسلامی را مورد هدف قرار می‌دهند لیکن این یک نوع مکر است و در حقیقت هدف اصلی آنان طعن زدن و شبهه افگنی پیرامون نظام اسلام و ارزش‌های والای اسلامی است که از طریق احادیث رسول الله صلی الله علیه وسلم ثابت شده است.

اما تاریخ گواه است که الله متعال همیشه نتیجه سوء مکر کفار و دشمنان اسلام را علیه خود آنان برگردانیده است، طوری که فرموده: {وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ} [فاطر: 43]. ترجمه: و حيله گری‌های زشت جز دامنگیر حيله گران نمی‌گردد.

بدین اساس پایان نامه تحصیلی دوره ماستری ام را تحت عنوان صلی الله علیه وسلم ابوهریره رضی الله عنه و رد شبهات وارده پیرامون وی) ترتیب داده ام. و این موضوع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است زیرا رد اتهام و دفاع از شخصیتی است که بیشترین احادیث پیامبر صلی الله علیه وسلم را حفظ داشته و برای امت رسانیده است و حدیث دومین مصدر تشریع اسلامی در تمام تاریخ امت بوده است.

روش تحقیق مطالعه تحقیقی کتب سیرت صحابه رضی الله عنهم و شرح زنده‌گی آنان است، که در نوشتن این رساله بکار گرفته ام، همچنان با مطالعه شرح زندگی خود ابوهریره رضی الله عنه این رساله را نوشتم. امیدوارم این تحقیق شبهات و اتهاماتی را که علیه ابوهریره رضی الله عنه وارده کرده اند برملا سازد، تاباشد که مسلمانان از این خصومت دشمنان اسلام آگاه شوند.

1	مقدمه	
---	-------	--

فصل اول

عمومیات

12	مبحث اول: تعریف صحابه و شیوه شناخت آنها
12	مطلب اول: تعریف صحابه
13	مطلب دوم: شیوه شناخت صحابه
19	مبحث دوم: ضبط و عدالت صحابه و نقش آنها در حفظ و اهمیت حدیث
19	مطلب اول: ضبط صحابه
20	مطلب دوم: اسباب تفوق و برتری اصحاب در ضبط
24	مطلب سوم: عدالت اصحاب
31	مبحث سوم: فضایل و جایگاه اصحاب بطورعام و ابوهریره رضی الله عنه بصورت خاص
31	مطلب اول: فضایل و جایگاه اصحاب پیامبر صلی الله علیه وسلم
36	مطلب دوم: فضایل و جایگاه ابوهریره

فصل دوم

سیرت و شخصیت علمی ابوهریره رضی الله عنه

39	مبحث اول: نام و نسب، کنیت و نسبت، اسلام و هجرت ابوهریره رضی الله عنه
39	مطلب اول: نام و نسب ابوهریره رضی الله عنه
41	مطلب دوم: کنیت و نسبت ابوهریره رضی الله عنه
42	مطلب سوم: فامیل و اقارب ابوهریره رضی الله عنه
43	مطلب چهارم: اسلام و هجرت ابوهریره رضی الله عنه
44	مطلب پنجم: ابوهریره رضی الله عنه از اهل صفه بود
46	مطلب ششم: ازدواج و فرزندان ابوهریره رضی الله عنه
47	مطلب هفتم: مرض و وفات ابوهریره رضی الله عنه

- مبحث دوم : ابوهریره رضی الله عنه در صحبت و خدمت پیامبر صلی الله علیه وسلم 50
- مطلب اول : مدت صحبت ابوهریره با پیامبر صلی الله علیه وسلم 50
- مطلب دوم : خدمت و ملازمت ابوهریره رض با پیامبر صلی الله علیه وسلم ... 51
- مطلب سوم : محبت ابوهریره رض با پیامبر صلی الله علیه وسلم 53
- مبحث سوم : صفات و خصلت های ابوهریره رضی الله عنه 56
- مطلب اول: عبادت و تقوی ابوهریره رضی الله عنه 56
- مطلب دوم: فقر و عفت ابوهریره رضی الله عنه 57
- مطلب سوم : تواضع و اخلاق نیکوی ابوهریره رضی الله عنه 59
- مطلب چهارم : حرص ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) بر اتباع از سنت پیامبر صلی الله علیه وسلم 60
- مبحث چهارم : ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) در صحنه جهاد و دعوت، افتاء و قضاء 61
- مطلب اول : ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) در صحنه جهاد و اشتراک اش در غزوات 61
- مطلب دوم : ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) در صحنه دعوت 66
- مطلب سوم : وظایف و مناصب ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) در زمان خلفاء و امراء 71
- مبحث پنجم : شخصیت علمی ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) و برخی مواقف وی 73
- مطلب اول : حرص ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) بر طلب علم و حدیث 73
- مطلب دوم : قوت حفظ و حافظه خارق العاده ابوهریره رضی الله عنه 76
- مطلب سوم : اساتید و شاگردان ابوهریره رضی الله عنه از صحابه و تابعین 77
- مطلب چهارم : مجالس علمی ابوهریره و نقش وی در نشر و تبلیغ حدیث 78

مطلب پنجم : موقف ابوهريره صلى الله عليه وسلمرضى الله عنه) در برابر اهل بيت

80.....

مطلب ششم : موقف ابوهريره در اختلافات و حوادث زمانش 82

مطلب هفتم : ستايش اصحاب، تابعين و امامان دين از ابوهريره رضى الله عنه 84

مبحث ششم : ابوهريره صلى الله عليه وسلمرضى الله عنه) و روايت حديث

86

مطلب اول : كثر ت روايت ابوهريره و اسباب آن 86

مطلب دوم : تعداد احاديث ابوهريره رضى الله عنه 88

مطلب سوم : انواع احاديث و روايات ابوهريره رضى الله عنه 89

مطلب چهارم : اصح الأسانيد ويا صحيح ترين طرق منتهى به ابوهريره 91

فصل سوم

رد شبهات و طعن های وارد شده بر ابوهريره صلى الله عليه وسلمرضى الله عنه)

مبحث اول : انگيزه های طعن بر ابوهريره صلى الله عليه وسلمرضى الله عنه) و خطرهای ناشی از آن

93.....

مطلب اول : اسباب و انگيزه های طعن بر ابوهريره رضى الله عنه 93

مطلب دوم : کسانی که بر ابوهريره طعن وارد میکنند صلى الله عليه وسلمالف: راويان شيعه. ب:

94.....(مستشرقين)

مطلب سوم : خطرهای طعن بر ابوهريره و ساير اصحاب 96

مبحث دوم : رد بر شبهات و طعن های وارد شده بر ابوهريره صلى الله عليه وسلمرضى الله

عنه)..... 98

مطلب اول : رد بر كتمان علم بر ابوهريره رضى الله عنه 98

مطلب دوم : رد بر اين شبهه كه ابوهريره شاگرد كعب الاحبار بود 101

مطلب سوم : رد بر شبهه اتهام ابوهريره بر كذب و دروغ 103

مطلب چهارم : رد بر شبهه كثر ت روايات ابوهريره رضى الله عنه 104

فصل چهارم

رد بر شبهات پيرامون حفظ، عدالت و روايات ابوهريره رضى الله عنه

111.....	مبحث اول : در مورد حفظ، عدالت و روایت ابوهریره
111.....	مطلب اول : رد شبهات در مورد حفظ ابوهریره
113	مطلب دوم : رد شبهات در مورد عدالت ابوهریره
114.....	مطلب سوم : اتهام ابوهریره به وضع حدیث
118.....	مطلب چهارم : رد احادیث ابوهریره از جانب صحابه و فقهاء
120.....	مبحث دوم : منتقدان و مخالفان ابوهریره
120.....	مطلب اول : عدم کتابت احادیث توسط ابوهریره
122.....	مطلب دوم : احناف در پاره ای از موارد حدیث ابوهریره را ترک می کنند
126.....	مطلب سوم : مهمترین اهداف منتقدان و مخالفان ابوهریره
127.....	مطلب چهارم : علت اتهام و تخریب شخصیت ابوهریره از سوی اهل بدعت
129.....	مطلب پنجم : پاسخ ابوهریره به منتقدانش
130.....	مطلب ششم : تحلیل نیشاپوری و ابن خزیمه در مورد ابوهریره
131.....	نتیجه گیری
133.....	پیشنهادهات
134.....	فهرست ها
134.....	فهرست أعلام
135.....	فهرست آیات قرآن
136.....	فهرست احادیث
137.....	فهرست منابع

نتیجه گیری

از تحقیق و بررسی آیات و احادیث پیرامون اصحاب پیامبر صلی الله علیه وسلم به این نتایج میرسیم که:

1- اصحاب صلی الله علیه وسلم رضی الله عنهم) پیشگامان و سابقون در هر خیر و رستگاری بودند، زندگی

شان را در راه خدمت و رسانیدن خیر و هدایت به مردم وقف کرده بودند، ایثار و فداکاری شان طوری بود که بسا اوقات برای حل مشکلات دیگران مشکل خود را فراموش می کردند.

2- اما در رابطه با ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) باید گفت که او شخص زاهد، پرهیزگار،

متقی، فروتن و کسی بود که به دنیا رغبت نداشت، و همیشه می خواست که در فقر زنده گی کند و از دنیا به اندازه ضرورت اش استفاده کند. در بخش علم و دانش اصحاب بزرگوار مانند خلفاء راشدین و غیره به کسب علم و دانش ایشان اعتراف کرده اند. از جمله کثیرالروایه در احادیث پیامبر صلی الله علیه وسلم بود، همه اصحاب کرام و تابعین در قوی بودن حافظه ایشان اتفاق نظر دارند. به قول امام بخاری بیشتر از صلی الله علیه وسلم (800) تن از حضرت ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) روایت و شاگردی کرده است.

3- حضرت ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) مورد انتقاد قرار گرفت که چرا ایشان بسیار روایت

کرده است و سائر اصحاب کمتر؟ او در پاسخ به این انتقاد می گوید من شخص فقیر و نادار بودم همیشه در کنار رسول اکرم رسول صلی الله علیه وسلم صلی الله علیه وسلم بودم اما یاران دیگر به کسب و کار دنیوی خود مشغول بودند نسبت به من اندک به حضور پیامبر اسلام حاضر می شدم. این دال بر این است که حضرت ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) نسبت به دیگران نزد رسول اکرم صلی الله علیه وسلم صلی الله علیه وسلم بیشتر بوده و از این جهت ایشان بیشتر روایت کرده اند.

4- این صحابی بزرگوار دارای چهار پسر و یک دختر بود، مشهورترین و بزرگ ترین شان پسرش «محرر

بود، دومی محرز، سومی عبدالرحمن و چهارمی بلال» نام داشت، اضافه میشود که ایشان احادیثی از پدر شان روایت کرده اند. سال وفات ایشان را دانشمندان و نویسندگان تاریخ صلی الله علیه وسلم 57، 58، 59 و 60 هـ) گفته اند، و نماز جنازه ایشان را ولید بن عتبه امامت کرد.

5- اما معاندین و جعل کننده گان حدیث یا اتهام کننده بر اصحاب و مخصوصا ابوهریره صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه) از قبیل اهل تشیع و مستشرقین این ها نمی توانند به این اتهامات شان کسی را گمراه کنند، چون بر خصوصیات ابوهریره رضی الله عنه مانند صلی الله علیه وسلم تقوی، علمیت، حافظه قوی و هم صحبت بودن با رسول الله صلی الله علیه وسلم) همه ی اصحاب اعتراف داشتند و این موضوع در میان امت اسلامی صلی الله علیه وسلم اهل سنت) اظهر من الشمس است، طوری که به مجرد گرفتن نام ابوهریره، رضی الله عنه می گویند حتی با گرفتن نام ایشان مسلمانان افتخار می کنند...

با احترام

رفیع الله «جهانزیب»

پیشنهادهات

اصحاب صلی الله علیه وسلم رضی الله عنهم) پیشگامان و سابقون در هرکار خیر و رستگاری بودند، زندگی شان را در راه خدمت و رسانیدن خیر و هدایت به مردم وقف کرده بودند، ایثار و فداکاری شان طوری بود که بسا اوقات برای حل مشاکل دیگران مشکل خود را فراموش می کردند.

1- رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده «اصحاب مرا دشنام ندهید» و کسانی به اصحاب رضی الله عنهم دشنام می دهند برای هر مسلمان واجب است که از حق دفاع نموده و پاسخ گو به اتهامات باطل گرایان باشد.

2- شبهات و برجسپ ها خصوصا علیه ابوهیره رضی الله عنه و پیامدهای بد آن بر امت اسلامی واضح و آشکار بوده، بنابراین مسلمانان باید از این صحابی جلیل القدر دفاع نمایند.

3- اگر از شخصیت و روایات ابوهیره رضی الله عنه دفاع نشود زبان درازی های معاندین افزایش می یابد که این خطر بزرگ بر دین اسلام بوده، و من پیشنهاد می نمایم به نسل جوان مسلمان که این رساله چنانچه که حق اصحاب رضی الله عنهم بود و خصوصا ابوهیره رضی الله عنه تکمیل نگردیده در آینده این موضوع را تکمیل نمایند.

4- دفع شبهات معاندین در رابطه به روایات اسلامی یک وجیه هر مسلمان است که به اندازه توان خود سعی و تلاش نماید.

فهرست مأخذ و منابع :
قرآن عظیم الشان.

- 1- ابن حجر عسقلانی، الاصابه فی تمیز الصحابه، نشر: دار الکتب العلمیه - بیروت، طبع: اول 1415هـ.
 - 2- ابن منظور، لسان العرب، محمد بن مکرم بن علی، أبو الفضل... ابن منظور، نشر: دارصادر، بیروت، طبع: 1414هـ.
 - 3- ابن ماجه، ابو عبد الله محمد بن یزید القزوينی، سنن ابن ماجه، نشر: دار احیاء الکتب العربیه، سافتیور شامله.
 - 4- ابن صلاح، حافظ ابو عمرو، مقدمه ابن الصلاح، طبع المکتبه العلمیه، مدینه منوره، ط 2 سال: 1972م.
 - 5- ابن کثیر، اسماعیل بن عمر بن کثیر دمشقی، تفسیر ابن کثیر، نشر دارطیبه، طبع دوم، سال: 1999م.
 - 6- ابو عبد الله ذهبی، مفهوم عدالة الصحابة، محل دریافت کتاب: www.aqeedeh.com.
 - 7- ابو عمر یوسف بن عبد الله، القرطبی، جامع بیان العلم وفضله، دار ابن الجوزی، طبع: 1414هـ.
 - 8- ابو نعیم اصبهانی، تاریخ اخبار اصبهان، نشر: دار الکتب العلمیه - بیروت، طبع اول 1410 هـ - 1990م.
 - 9- ابو نعیم، اصبهانی، حلیة الأولیاء وطبقات الأصفیاء، ناشر: السعادة، بجوار محافظة مصر، 1394 هـ - 1974م.
 - 10- ابو طاهر، محمد فیروزآبادی، القاموس المحیط، نشر: مؤسسه الرساله، طبع هشتم سال: 2005م.
 - 11- ابوهریره شاگرد مکتب پیامبر، تألیف: محمد علی دوله، تاریخ انتشار: 1396 هـ. ش. www.qalamlib.com.
 - 12- ابوهریره موثق ترین شخص برای روایت حدیث، سایت اصلاح آنلاین، تاریخ نشر: July 18, 2018.
 - 13- احمد بن محمد المقرئ، مصباح المنیر، نشر: المکتبه العصریه، <http://www.raqamiya.org>.
 - 14- الجوهری، اسماعیل بن حماد الجوهری، صحاح الجوهری، نشر: دار العلم للملایین، بیروت، طبع چهارم، سال: 1990م.
 - 15- الحنفی، محمد امین بن محمود الحنفی، تیسیر التحریر، نشر دارالفکر، بیروت، سال: 1417م.
 - 16- الخطیب البغدادی، الکفایه فی علم الروایه، دار الکتب الحدیثه، القاہرہ، ط 1 صلی الله علیه وسلمبدون تاریخ).
 - 17- الزبیدی، محمد بن عبد الرزاق الحسینی الزبیدی، تاج العروس من جواهر القاموس، طبع بیروت، سال: 1961م.
 - 18- العزى، پرتوی از مناقب ابوهریره، تألیف: عبد المنعم العزى، تاریخ انتشار: 1394 ش، www.aqeedeh.com.
 - 19- الغزالی، ابو حامد امام محمد الغزالی، المستصفی، نشر: دارالکتب العلمیه، طبع اول سال: 1993م.
 - 20- ابو عبد الله الحاکم، النیسابوری، المستدرک علی الصحیحین، نشر: دارالکتب العلمیه بیروت، طبع اول سال: 1990م.
 - 21- بخاری، محمد بن اسماعیل ابو عبد الله البخاری، صحیح البخاری، نشر: دارطوق النجاة، طبع اول، سال: 1422 هـ. ق.
 - 22- ترمذی، محمد بن عیسی، جامع ترمذی، انتشارات جاغیری، چاپ دوم، ترکیه، 1413 هـ. ق.
 - 23- خطیب بغدادی الکفایه فی علم الروایه، احمد بن مهدی الخطیب البغدادی، نشر: مکتبه علمیه مدینه منوره.
 - 24- دمشقی، اسماعیل بن کثیر، البدایه والنهایه، انتشارات احیاء التراث العربی، بیروت - لبنان، چاپ دوم، 1491 هـ. ق.
 - 25- دکتور حارث بن سلیمان، ابوهریره همراه و دوستدار پیامبر، سایت عقیده، تاریخ: 1394 ش.
- www.aqeedeh.com

26- زهری، عبدالله محمد بن سعد، طبقات ابن سعد، انتشارات صادر، بیروت- لبنان، چاپ دوم، صلی الله علیه وسلمبدون تاریخ).

27- سباعی، دکتر مصطفی "سنت وجایگاه آن در تشریع اسلامی" ناشر: انتشارات سنت احمد، طبع: 1387 ه. ش.

28- سجستانی، سلیمان بن اشعث، سنن ابوداود، انتشارات چاغیری، استانبول- ترکیه، چاپ دوم، 1413 ه. ق.

29- سخاوی، فتح المغیث، محمد بن عبد الرحمن السخاوی نشر: دار الکتب العلمیة- لبنان، طبع اول، 1403 ه.

30- سلیم، محمد سلیم آزاد، سنت در گذرگاههای تاریخ صلی الله علیه وسلم (30)، کتابخانه عقیده:

www.aqeedeh.com

31- شاطبی، موسی بن محمد اللخمی شاطبی، الموافقات، نشر: دار ابن عفان، طبع اول، سال: 1997 م.

32- شهری بلند، محمد عاشق اللهی، مختصر از زنده گئی ابوهریره، پشاور- پاکستان، چاپ اول، 1389 ه. ش.

33- شیبانی، احمد بن حنبل، مسند احمد، انتشارات مؤسسه قرطبه، القاهرة، چاپ دوم، 1414 ه. ق.

34- طبری، محمد بن جریر، تاریخ طبری، انتشارات اساطیر، میدان شهر- ایران، چاپ هفتم، 1385 ه. ش.

35- عبدالله بن محمد بن ابی شیبه، مصنف ابن ابی شیبه، انتشارات مکتبه الرشد، ریاض، چاپ اول، 1409 ه. ق.

36- عثمانی، عبدالحکیم عثمانی- مدرس دارالعلوم زاهدان. فصلنامه ندای اسلام، شماره: 4/ سال: 1392 ه. ش.

37- عزالدین بن اثیر، تاریخ کامل، میدان شهر- ایران، چاپ دوم، 1376 ه. ش.

38- عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، انتشارات اشجع، تهران، چاپ اول، 1389 ه. ش.

39- عینی، زین الدین عینی الحنفی، شرح الفیه عراقی، نشر: مرکز النعمان للبحوث، طبع اول: 1432 ه. ق.

40- غزالی، محمد، احیاء علوم الدین، انتشارات کردستان، تهران، چاپ سوم، 1387 ه. ش.

41- فاروقی، عبدالشکور، سیره خلفاء راشدین، انتشارات خورزمی، تهران، چاپ دوم، 1382 ه. ش.

42- فخر الدین رازی، التفسیر الکبیر، نشر: دار احیاء تراث عربی- بیروت، طبع: 1420 ه.

43- فیروزهروی، عبدالحکیم، فیض الباری، انتشارات دارالندوه، کراچی- پاکستان، چاپ دوم، 1428 ه. ق.

44- قرطبی، ابو عبد الله، شمس الدین قرطبی، تفسیر قرطبی، نشر: دار الکتب المصریه، طبع دوم، سال: 1384 ه.

45- محمد عجاج، ابوهریره روایه اسلام، تألیف: دکتر محمد عجاج الخطیب، مکتبه وهبه، طبع 3- سال: 1982 م.

46- مخلص هروی، عبد الرؤف، تفسیر انوار القرآن، انتشارات احمد جام، تهران، چاپ دوم، 1383 ه. ش.

47- مرسی، محمد سعد، عظماء اسلام، انتشارات مؤسسه اقرأ، مدینه- سعودی، چاپ اول، 1423 ه. ق.

48- مکتبه نور اسباب تفوق الصحابه في ضبط الحديث، لدكتور سلطان سند... طبع سال: 2010 م.

49- نیشاپوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، انتشارات دیانت، انقره- ترکیه، چاپ دوم، 2001 م.

50- هیشمی، نورالدین علی بن ابی بکر، مجمع الزوائد، انتشارات دارالریان، قاهره، چاپ دوم، 1407 ه. ق.

51- یوسف، جمال الدین یوسف، تهذیب الکمال من اسماء الرجال، بیروت- لبنان، چاپ دوم، 1980 م.

52- یوسف بن حسین عبدالهادی، تذکره الحفاظ و تبصرة الأیقاظ ج 1/ ص 32، نشر: دار النوادر سوریا، سال 2011 م.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:
پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته
و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af